

På sporet af det tabte Königsberg

Tidligere undertrykt tysk kultur pibler frem i den russiske enklave Kaliningrad.

JENS MALLING | Jyllands-Postens udsendte medarbejder | explorerer@jp.dk

Det tabte hjem. For dem, der flygtede og overlevede, er Kaliningrad – som området nu hedder – forbundet med en god portion nostalgi.

Indtil 1945 var Østpreussen og hovedstaden Königsberg tysk, men da Den Røde Hær under Anden Verdenskrig satte det endelige angreb ind, flygtede millioner af tyskere vestpå, for de flestes vedkommende til fods i vinterkulde, og under flugten omkom mange.

På sikker afstand af den lange vej mod vest, masseflugten og den netop det år særlig kolde vinter i 1944-45 er de i dag efterladt til at spekulere over, hvordan tilværelsen havde formet sig, hvis de kunne være blevet. Blot fortsætte livet, som om intet var hændt. Det havde generationer gjort før dem i århundreder.

I stedet så de deres skæbne spundet ind i det bibelske tema om tabt uskyld, der leder til fordrivelse.

Leder til en "Winterreise", som komponisten Franz Schubert kaldte et af sine mest berømte værker. Eller rettere sagt, desperat flugt gennem et uophørligt isandskab.

Man forestiller sig, at et endeløst kærretræk møjsommeligt baner sig vej i et smalt snespor. Frost trækker ind overalt. Spædbørn og gamle bukker under en efter en og efterlades ude i siden. Snefnuggene i det hvide inferno hvirvler til sidst så tæt sammen, at det er umuligt at se noget som helst.

I Schuberts "Winterreise" har hovedpersonen

Og ved ankomsten til regionshovedstaden fremstår Kaliningrad da også udpræget russisk.

mistet sin elskede. Det eneste, han tænker på, er minderne om hende. Vanvittig af tabet hallucinerer han, og kan ikke længere skelne mellem fantasi og virkelighed. Det er, som om melodien har evnen til at forbinde verdener. Langsomt glider tonerne over i de taktfaste, meditative smæld fra skinnernes sammenføjninger. De forplanter sig ned gennem togstammen.

Sneørkenen fra vinteren 1944-45 er nu et landskab i fuldt flor. Og det er til at forstå, at tabet af området Ostpreußen med hovedbyen Königsberg – de tidligere tyske navne – kan give et stik i hjertet.

Dette er Rusland

Vilde blomster i et væld af farver farer forbi langs banelegemet. Højgul, hvid og lilla flyder i farten sammen med alt det grønne. Længere væk fra toget er det nemmere at fokusere. Naturen ligger uberørt hen. Dunhammer, siv, små søer og vandløb glider langsommere forbi.

Fra den litauiske grænse går det tværs gennem enklaven Kaliningrad mod regionshovedstaden af samme navn. Over en rusten jernbanebro og floden Pregel, forbi frugthaver, hvor knaldrøde klaser af æbler tynger træernes grene mod jorden. Et sted har en evangelisk kirke i traditionel tysk byggestil fået et ortodoks kors på toppen af spiret.

En ældgamle allé med mørkegrøn mos på stammerne står endnu. Men for enden ligger godset i ruiner. Fra dette gods begav den senere Die Zeit-redaktør Marion Gräfin Dönhoff, hvis

slægt havde ejet godset siden 1666, sig ud på et desperat ridt for at undslippe Den Røde Hærs soldater. Det var slutningen af januar 1945. Hun vendte aldrig tilbage. Syv uger, ned til 20 minusgrader og 1.200 kilometer udholdt hun på ryggen af sin hest, før hun var i sikkerhed et sted i Vesttyskland. Dönhoff blev senere anerkendt for sin modstand mod nazisterne.

Ved en støvet station et sted på den cirka 150 kilometer lange rute gennem enklaven hænger et par taxichauffører op ad deres vogne. Glaner efter toget i håb om en tur. Over den tilhørende bygning blaffer et flag dovent i vinden. Vandret hvid, blå og rød minder om, at dette er Rusland.

Varetegn af beton

Og ved ankomsten til regionshovedstaden fremstår Kaliningrad da også udpræget russisk. Trolleybusser baner sig vej på flersporede prospekter, et kosmonaut-mindesmærke ærer byens første rumrejsende. Som kronjuvelen blandt betonboligblokkene står Sovjeternes Hus – et godt eksempel på arkitektur i stilen brutalisme. Den særprægede konstruktion, der blev påbegyndt en gang i 1970'erne, men aldrig gjort hverken helt færdig eller taget i brug, rejser sig over byen. Bag ethvert gadehjørne ligger den på lur, stikker sine firkantede øjne frem, udspionerer indbyggerne. I skyggen af det megalomane, men kuldsejlede byggeprojekt, der nu er blevet en slags vartegn for byen, udspiller livet sig.

Par prominerer på stien langs Slotsdammen i den lune eftermiddagssol. Fra et hul i de matte